

آیا رئیس دولت چهاردهم از پس چالش‌های دانش‌بنیان‌ها بر می‌آید

## تجویز یک نسخه جدید از سوی پزشک‌ها



عکس: سمنگ

اکوسیستم دانش‌بنیان در ۳ سال گذشته دست‌کم در شعارهای سال نقش پررنگ‌تری ایفا کرد و در همین بازه زمانی، رشد کمی بسیاری را هم شاهد بودیم، اما به‌گفته بسیاری از متخصصان و کارشناسان در این عرصه، چالش‌هایی که سدر راه توسعه اکوسیستم فناوری بودند، همچنان سر جای خود باقی هستند و با وجود تصویب قانون جهش دانش‌بنیان و در مجلس شورای اسلامی دانش‌بنیان‌ها با معضلاتی چون نقدبنگی و نبود بازار و رقابت‌های ناعادلانه با واردات درگیر هستند. حال با انتخاب رئیس دولت چهاردهم، گمانه‌زنی‌هایی مبنی بر رفع حداکثری این چالش‌ها نه تنها در اکوسیستم دانش‌بنیان، بلکه در بسیاری از حوزه‌های تولیدی و صنعتی انجام می‌شود. آیا پزشک‌ها قادر به حل معضلات گفته‌شده خواهد بود؟ این سوالی است که در گزارش پیش‌روی **سمنگ** در تلاش برای پاسخ به آن برآمدم.

## عدم تاثیر عملکرد دولت فعلی در سرعت توسعه دانش‌بنیان‌ها

حسین عسکری، عضو هیات‌علمی دانشگاه شهید بهشتی: در حال حاضر چالشی که در اکوسیستم دانش‌بنیان مشاهده می‌شود، عدم‌درک موضوع از سوی مدیران و حکمرانان در این اکوسیستم است. به‌عبارت‌روشن‌تر، افراد حاضر در مناصب مدیریتی نهادهایی که متولی دانش‌بنیان‌ها هستند، هیچ درکی از این فرآیند مدیریتی اکوسیستم فناوری ندارند، چراکه هیچ‌گاه حکمران در مازول‌های مدیریتی دخالت نداشته و اصلا در جریان مدیریت قرار نگرفته است.

به‌اعتقاد من، عملکرد دولت فعلی در اکوسیستم دانش‌بنیان غیرضروری و غیرکارآمد است. یعنی دولت اگر هم مداخله نمی‌کرد، دانش‌بنیان‌ها با همین میزان سرعت توسعه‌ای که داشتند، راه را ادامه می‌دادند. بنابراین بود و نبود دولت در اکوسیستم دانش‌بنیان در شرایط فعلی، تفاوتی در بطن مدیریت ایجاد نکرده است.

در مدیریت اکوسیستم دانش‌بنیان دولت کمترین مداخله عملیاتی برای به‌ثمر رسیدن نتایج مطلوب در این اکوسیستم دارد. این‌را از تعداد شرکت‌هایی که توانستند از وضعیت نوپا به دانش‌بنیان صنعتی تبدیل شوند، می‌توان فهمید. اگر دانش‌بنیان‌ها، صنایع الکترونیک و حوزه‌هایی را که مخاطب مشخصی دارند یا در لایه حکمرانی آثار مشخصی دارند، فارغ از این روند بدانیم، متوجه خواهیم شد که یک ناهماهنگی در صنایع گوناگون و بخش بزرگی از دانش‌بنیان‌ها مشاهده می‌شود. باید گفت کمابیش در هیچ حوزه‌ای دانش‌بنیان‌ها به آن اقتصاد مستقلی که تاثیر ملموس و قابل‌توجهی در اقتصاد کلان کشور داشته باشند، نرسیده‌اند.

به‌عبارت دیگر یا در وضعیت نونهالی مانده یا توسط شرکت‌های الکترونیک بلعیده شده‌اند.

به‌اعتقاد من، اکوسیستم دانش‌بنیان باید توسط یک هیات‌دولت حکمران دانش‌بنیان مدیریت شود. به‌عبارت‌روشن‌تر، برای

## مدیران فعلی اکوسیستم، زبان آن را نمی‌دانند

نیازمند تبادلات در زمینه فناوری است و ما به این تبادلات نیازمند هستیم و از طرفی هم، ایمان به موضوع فناوری و شرکت‌های دانش‌بنیان موضوع مهمی است.

**یک مشت شعار روانه اکوسیستم شد**  
واقعیت این است که در دولت سیزدهم در حوزه فناوری تنها و تنها یک مشت شعار روانه اکوسیستم شد و اتفاق درخوری در حوزه تامین مالی دانش‌بنیان‌ها رخ نداد. گفتنی است، صندوق نوآوری و شکوفایی عملا در سال ۱۴۰۲ و ۱۴۰۱ حمایت خاصی از شرکت‌ها نکرد. حتی در سال ۱۴۰۳ بسته‌های متنوعی از خدمات تسهیلات مالی تعریف شد، اما متأسفانه هیچ‌کدام نه پرداخت شد و نه به مرحله عملیاتی رسید؛ تا اینکه امروز شرکت‌های دانش‌بنیان عملا در نقدبنگی به شدت ضعیف شدند و سخت می‌گذرد.

وقتی درباره شرکت‌های دانش‌بنیان حرف می‌زنیم؛ به‌طبع پشتوانه زیادی هم ندارند که بتوانند وام‌های کلان بگیرند. صندوق نوآوری و شکوفایی با اینکه ادعای پرداخت تسهیلات متنوعی را دارد، اما وقتی به شرکت‌های دانش‌بنیان رجوع می‌شود، مشاهده می‌کنیم که به‌طورمشمخص کمک درخوری انجام نگرفته است. در کشور ما متأسفانه صنعت هیچ‌گونه اهمیتی برای دولت‌ها نداشته است و این مسئله ریشه تاریخی دارد. اساسا هیچ‌گاه نگاه مثبتی به صنعت وجود نداشته و همواره تصمیمات در راستای تضعیف صنایع بوده است. البته استثنائاتی هم در این بین وجود دارد. به‌همین دلیل است که فناوران در زمینه توسعه صنعت فعالیت می‌کنند و هیچ‌گاه جایگاه واقعی خود را نداشته‌اند. در حوزه دانش‌بنیان چنین سناریویی روایت می‌شود. صنایع دانش‌بنیان هم مشمول بی‌مهری قرار گرفته‌اند، البته با اینکه قانون جهش دانش‌بنیان هم تصویب شد، اما همچنان از حرف تا عمل فاصله زیادی وجود دارد.

**قانون راهگشا خواهد بود**

اگر مسعود پزشکیان می‌خواهد طبق قانون با دانش‌بنیان‌ها

تمامی حوزه‌ها باید معاونت و اساس کار مشخص‌تری تعریف شود. فردی که به‌عنوان حکمران انتخاب می‌شود، خود باید با چالش‌های اکوسیستم درگیر باشد تا بتواند راه‌حل ارائه بدهد. باور من این است که مسئله دانش‌بنیان در کشور نظیر بسیاری از معضلات دیگر در کشور با تغییر در بدنه منابع انسانی حل می‌شود. بی‌شک افرادی که در هر منصبی گذاشته می‌شوند، نقش اساسی و مهمی در توسعه دارند؛ برای مثال تجارب کشورهایی نظیر سنگاپور و مالزی نشان داده است که یک فرد چگونه می‌تواند در جریان حکمرانی یک اکوسیستم تحول ایجاد کند. اما باید بدانیم که شاخص‌های ارزیابی در اکوسیستم دانش‌بنیان غلط است. وقتی راجع به اکوسیستم دانش‌بنیان صحبت می‌کنیم، معیار تعداد شرکت‌ها نیست که در چند سال اخیر مدیران نسبت به آن تاکید زیادی در رسانه‌ها دارند.

## چالش‌هایی که هیچ‌گاه حل نشده‌اند

۲ ویژگی در بحث توسعه دانش‌بنیان مهم است؛ یک، ايسلوت اقتصاد دانش‌بنیان و ۲، واریانس اقتصاد دانش‌بنیان. ما می‌دانیم که امنیت غذایی در کشور یکی از مقوله‌های مهم تمدن‌ساز است که بی‌اعتنایی به آن، انقراض تمدنی ایجاد می‌کند. حال اگر آن را بپذیریم، پرسشی که مطرح می‌شود، این است که رویکرد دولت برای اقتصاد دانش‌بنیان در حوزه امنیت غذایی چیست؟ حال برای پاسخ به این چسستی، باید تاثیر اقتصاد دانش‌بنیان را روی GDP جداگانه بررسی کنیم؛ همچنین نقش عناصر انتخاب‌شده تعیین و بررسی شود.

متأسفانه اولویت‌ها هنوز همان‌هایی هستند که در یک دهه اخیر شاهد بودیم. برای مثال برای فردی که پابره‌نه است، کفش اولویت است و بعد از تامین، آن نیاز دیگر جزو اولویت وی نیست و سراغ دیگر چالش‌ها می‌رود. چرا معضلات دانش‌بنیان هیچ‌گاه بهبود نمی‌یابد، زیرا ارزیابی دقیقی از حوزه‌های گوناگون دانش‌بنیان نمی‌شود. متأسفانه در کشور ما



مهدی آل احمد، مدیرکل دفتر حمایت و توسعه شرکت‌های دانش‌بنیان

افراد خوش‌بینان به‌قدری فضای مدیریتی را اشغال کرده‌اند که جای کارآمدی یک حکمران یا یک مداخله‌گر واقعی را گرفته‌اند. به‌اعتقاد من، تا زمانی که در بطن فرآیند اکوسیستم دانش‌بنیان قرار نگیرند، نمی‌توانند چالش‌های موجود در حل کنند. به‌همین دلیل امروز اکوسیستم دانش‌بنیان در کشور طبل توخالی و فاقد اثر است.

## چرا دانش‌بنیان‌ها بی‌اثر هستند؟

متأسفانه نتوانستیم دانشگاه نسل چهارم را رانندازی کنیم و به‌قدری نهادهای آموزش عالی از اقتصاد دور هستند که همین امر موجب فاقد اثر بودن شرکت‌های دانش‌بنیان شد، چراکه به‌صورت حلقه و زنجیره به یکدیگر وابسته هستند. متأسفانه دانشگاه‌ها در کشور اعتلا پیدا نکرده‌اند. وقتی یک عضو هیات‌علمی درگیر چالش‌های معیشتی خود است، دلیلی برای حل معضلات کشور نمی‌بیند، حتی اگر برای او مهم باشد، وقتی معاش و نان شب برای اعضای هیات‌علمی تبدیل به معضل شده است، رشد و توسعه نوآوری در قالب حل مسائل کشور به‌تعویق می‌افتد و شاید در بسیاری مواقع اصلا رخ ندهد. زمانی می‌توان شاخصی به نام توسعه ملی در بدنه هیات‌علمی نهادینه کنیم که دغدغه معیشت نداشته باشند.

اگر رئیس دولت چهاردهم هدف حل چالش‌های اکوسیستم دانش‌بنیان را دارد، باید دست به اقدامات بنیادی بزند و ماموریت دانشگاه‌ها در کشور نباید حول محور تربیت دانشجو باشد و بهتر است ماموریت اثرگذاری داشته باشد. به‌عبارت‌روشن‌تر، لزوم تغییر شاخص‌ها در مسیر توسعه دانش‌بنیان احساس می‌شود. چون شاخص‌ها غلط است، نمی‌توان از توسعه و اقتصاد دانش‌بنیان سخن گفت.



مهدی آل احمد، مدیرکل دفتر حمایت و توسعه شرکت‌های دانش‌بنیان

رفتار کند و پیگیر قانون در توسعه اکوسیستم دانش‌بنیان باشد، خوب است و هیچ چیزی راهگشاست از عمل به قانون نیست. اجرای صحیح قانون و معافیت‌های مالیاتی دیده‌شده در قانون و امثال آن می‌تواند در این شرایط که صنعت و دانش‌بنیان توسعه می‌یابند، بهبود یابد.

به‌اعتقاد من، از بین رفتن فاصله نرخ ارز ترجیحی یا ارز آزاد در بازار یکی از راهکارهای مهم به‌حساب می‌آید. گفتنی است، سیاست‌های فعلی بر واردات استوار است و معمولاً یارانه‌های درخوری به واردات داده می‌شود، در حالی که باید این یارانه‌ها به تولید تعلق گیرد تا بتوان رقابت را در شرکت‌های دانش‌بنیان و صنعت و دیگر شرکت‌ها افزایش داد.

باید سیاست‌های ضدتولید برداشته شوند و با ثبات نرخ ارز وضعیت تولید در درمان کرد. متأسفانه باتوجه به شرایط موجود، بیشتر شرکت‌های دانش‌بنیان و غیردانش‌بنیان سود را در واردات کالاها می‌بینند، به‌همین دلیل روزبه‌روز به تعداد واردکنندگان افزوده می‌شود و از تعداد تولیدکنندگان کاسته می‌شود. پایدارترین و باثبات‌ترین بخش اقتصاد ایران واردات است که افزایش نرخ ارز تأثیری در فعالیت آن نمی‌گذارد.

## سخن پایانی

به‌گفته برخی کارشناسان، یکی از راهکارهای توسعه کسب‌وکارهای دانش‌بنیان این است که بهره‌گیری شرکت‌های بزرگ دولتی، خصولتی و خصوصی از برخی معافیت‌های مالیاتی و امکانات و تسهیلات، منوط به تامین بخشی از خدمات، محصولات یا منابع از شرکت‌های دانش‌بنیان شود.

## خلاصه‌ای از تسهیلات گمرکی دانش‌بنیان‌ها



مهدی آل احمد، مدیرکل دفتر حمایت و توسعه شرکت‌های دانش‌بنیان

سیاست‌های گمرکی جمهوری اسلامی ایران بر ایجاد تسهیلات با رویکرد صادرات، حمایت از واحدهای تولیدی، فعالان مجاز اقتصادی و دانش‌بنیان‌ها متمرکز است و در این راستا تسهیلاتی برای صادرکنندگان به‌ویژه دانش‌بنیان‌ها در نظر گرفته شده است.

در طول این سال‌ها معاونت علمی تلاش کرده است تا مسیری را برای دانش‌بنیان‌ها باز کند که منجر به رفع چالش‌های گمرکی آنها شود و آیین‌نامه‌هایی هم در جریان این حمایت تدوین و در آیین‌نامه دانش‌بنیان سال ۱۳۸۹ معافیت گمرکی ۱۵ ساله برای دانش‌بنیان‌ها در نظر گرفته شده است.

سعی ما بر این است تا بدون تشریفات گمرکی، کالا را در اختیار واحدهای تولیدی و شرکت‌های دانش‌بنیان قرار دهیم تا با ساده‌ترین راه ممکن صادرات انجام شود.

معافیت گمرکی شرکت‌های دانش‌بنیان حول ۴ موضوع و محور اصلی می‌گردد. ابتدا واردات کالاهایی که مربوط به خط تولید دانش‌بنیان است، از معافیت گمرکی برخوردارند، همچنین کالاهایی که در راستای مهندسی معکوس وارد می‌شوند، از معافیت گمرکی برخوردار هستند.

همچنین در مواردی که فرآیند در حالت پایلوت است و در مقیاس آزمایشگاهی و تست قرار دارد، اگر ماده اولیه وارد شود، از پرداخت حق گمرک معاف است. در انتها اگر شرکتی برای خط تولید خود ابزار آزمایشگاهی که در داخل کشور وجود ندارد، وارد کند، مشمول معافیت گمرکی است.

موضوع بعدی، امتیازی است که سازمان امور گمرکی برای شرکت‌های برگزیده در نظر گرفته، البته گفتنی است، گمرک برای شرکت‌های دانش‌بنیان کف تبادلات تجاری را در نظر گرفته است.

خوشبختانه سازمان امور گمرکی، همکاری‌های خوبی با معاونت علمی دارد. برای مثال، در بند یک ماده ۳۸ قوانین گمرکی اگر شرکت دانش‌بنیانی کالا وارد شده را اظهار نکرده و کالا وارد گمرک شده است، اما وضعیت نامعلومی دارد، این اجازه به دانش‌بنیان داده می‌شود که از این تبصره استفاده کنند؛ در اینجا به کمک معاونت علمی، برگه ترخیص برای شرکت صادر می‌شود.

در حال حاضر خوشبختانه تعاملات گسترده‌تری میان معاونت علمی و اقتصاد دانش‌بنیان با وزارت صمت و بانک مرکزی به‌وجود آمده است و می‌توان از کانال معاونت علمی برای تخصیص ارز دانش‌بنیان‌ها مذاکراتی انجام شود و معاونت به شرکت‌ها کمک کند.

موضوعی که در حال پیگیری هستیم، موضوع گمرک تخصصی دانش‌بنیان است. پیگیری‌هایی شده است که مربوط به ۳ گمرک کشور می‌شود. قرار است گمرک غرب تهران، فرودگاه امام و شهید رجایی به‌عنوان گمرک تخصصی دانش‌بنیان شناخته شوند تا بتوان خدمات ویژه‌تری به شرکت‌های دانش‌بنیان ارائه داد.

به‌گفته وی، هدف از ایجاد گمرک تخصصی دانش‌بنیان، تهی‌سازی فرآیند واردات و صادرات اکوسیستم دانش‌بنیان است. علاوه بر آن، قرار است برای تسریع در روند گمرکی، کارشناسی تربیت شوند که آشنایی کامل با قوانین دانش‌بنیان و تبصره‌ها داشته باشند.

باتوجه به گزارش بانک جهانی، بازرگانان در کشورهای توسعه‌یافته، به‌طورمتموسط، از شرایط بسیار مناسب‌تری نسبت به کشورهای بی‌فرآیند تجارت خارجی در آنها مستلزم صرف زمان طولانی است، برخوردار هستند.

در این کشورها، صادرات به‌طورمیانگین ۱۱ روز به‌طول می‌انجامد و ۴ ساعت احتیاج دارد. واردات نیز به ۱۱ روز و ۵ ساعت احتیاج دارد؛ در حالی که در کشورهای منطقه خاورمیانه، صادرات و واردات به‌ترتیب ۲۰ و ۲۸ روز طول می‌کشند و کسب ۷،۶ ساعت نیز برای آنها الزامی است.

در ایران واردات مستلزم کسب ۸ سند و صرف ۳۲ روز زمان و هزار و ۷۳۵ دلار هزینه برای هر کانتینر است و صادرات با کسب ۷ سند، گذشت ۲۵ روز و صرف هزار و ۹۰ دلار هزینه انجام می‌پذیرد.

فارس در این‌باره نوشت؛ براساس همین گزارش، در میان کشورهایی که از نظر بانک جهانی، اقتصاد قابل‌مقایسه‌ای با ایران دارند، بعد از کشور عراق، کشورمان دشوارترین شرایط را برای تجارت فرامرزی به خود اختصاص داده است.

اگر صادرات و واردات کشور را از لحاظ زمان و هزینه با سایر کشورها مقایسه کنیم، مشاهده می‌کنیم که تجارت در ایران، زمانبرتر و پرهزینه‌تر از بیشتر کشورهای جهان است.

مناهب دمیرچی  
editor@smtnews.ir



در مدیریت اکوسیستم دانش‌بنیان دولت کمترین مداخله عملیاتی را برای به‌ثمر رسیدن نتایج مطلوب در این اکوسیستم دارد



واقعیت این است که در دولت سیزدهم در حوزه فناوری تنها یک مشت شعار روانه اکوسیستم دانش‌بنیان شده و اتفاق درخوری در حوزه تامین مالی دانش‌بنیان‌ها رخ نداد